

CSURGÓ BERNADETT – SZATMÁRI ANITA

Vidéki kultúra, helyi közösség és lokális identitás

A kulturális örökség szerepe a lokális identitásépítésben és a helyi közösségfejlesztésben Hajdúdorogon és Hajdúhadházon

Az elmúlt évtizedekben a magyar vidék számos változáson ment keresztül. Az európai vidékfejlesztési rendszer hazai megjelenésének hatására, amely a területi egyenlőtlenségek felszámolásának fő eszközének a helyi gazdasági, társadalmi és kulturális erőforrások feltárását és felhasználását tekinti, a magyar vidéki területeken is egyre nagyobb hangsúllyal jelennek meg a helyi erőforrások felhasználására és értéké tételére alapuló fejlesztési stratégiák, programok, kezdeményezések. Ez pedig azt eredményezi, hogy a különböző kulturális régiók valamint az egyes települések széleskörű ön-promóciója és a lokális identitás újraértelmezése egyre fontosabbá válik a magyar vidéki településeken, amely hatással van a helyi közösségek szerveződésére és a lokális identitás formálódására is.

A tanulmány alapvetően a közösségi programokra fókuszálva Hajdúdorog és Hajdúhadház esetén keresztül arra keresi a választ, hogy a helyi kulturális értékek és hagyományok hogyan járulnak hozzá a helyi identitás újraértelmezéséhez, megújításához és ezek hogyan jelennek meg a helyi közösségi életben. A tanulmány alapját képező kutatás¹ a helyi kulturális szereplőkkel készített féligstrukturált interjúk² alapján azt vizsgálta, hogy a helyi kulturális örökség hogyan járul hozzá a helyi identitás és a térség imázsának átalakulásához és ez milyen változásokat eredményez a helyi közösségfejlesztésben. Kik a kulturális örökség újrafelfedezésének és hasznosításának legfontosabb szereplői? Melyek a kulturális örökség felhasználásának fő motivációi? A tanulmány célja, hogy a két települési esettanulmány elemzésének segítségével feltárja, hogy a lokális kulturális örökség elemek milyen közösségi programokat generálnak és ez hogyan hat a helyi közösségre és identitásra.

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program –Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² Az interjúkat Hajdúdorogon és Hajdúhadházon Szatmári Anita készítette 2014. január-március hónapok között. A tanulmány alapját jelentő települési esettanulmányok az interjúkon valamint dokumentumelemzésen alapulnak.

A helyi kulturális örökség és a vidékfejlesztés

A vidékszociológiában egyre elterjedtebb az a megközelítés, amely a lokális közösségek fejlődését az exogén és endogén tényezők dinamikus kapcsolatában látja (Lowe–Murdoch–Ward 1995). Az 1990-es években zajlott le a vidékfejlesztési politikában az a fordulat, amelynek következtében a korábbi modernizációs, külső erőforrásokon alapuló exogén fejlesztést felváltotta a helyi természeti és társadalmi erőforrásokra építő endogén, a lokális közösségek fejlődését, fejlesztési kapacitását középpontba állító fejlesztéspolitika (Lowe–Murdoch–Ward 1995, Ploegyan der–Renting 2000). Kutatások bizonyítják, hogy a résztvevők vidékfejlesztésen belüli sikere nagymértékben függ a helyi társadalmi beágyazottságuktól, a tudástól, amit használnak, a kapcsolatteremtő és kockázatvállalási képességüktől (Kelemen–Megyesi–Nagy Kalamász 2008, Csurgó–Kovách–Kucerova 2008). Az endogén fejlesztések azokon a területeken sikeresek, ahol történetileg kialakultak az együttműködés formái, a külső gazdasági és piaci kapcsolatok, ahol azonban ezek a hálózatok nem alakultak ki, ott a fejlődéshez külső (exogén) erőforrások szükségesek, amelyek elősegítik a helyi identitások és imázsok felértékelését és ezen keresztül a helyi kapacitások kibontakozását (Murdoch 2000).

Az endogén fejlesztési modellt középpontba állító elméletek közül kiemelkedik Christopher Ray (1998) kultúra - gazdaság elmélete, ahol a kultúra - gazdaság elnevezés olyan endogén jellegű gazdasági tevékenységen alapuló fejlődést jelent, amely leginkább helyi emberi és fizikai erőforrásokra épít. Ray szerint a helyi, specifikus kulturális rendszerek jelkészleteinek megtalálása jelentheti a kulcsot a vidéki lokalitások társadalmi és gazdasági felemelkedéséhez. Ezek lehetnek a hagyományos ételek, helyi nyelvjárás, folklór, helyi művészetek, kézművesipar, történelmi látnivalók, irodalmi utalások valamint a természeti környezet. A kultúra-gazdaság modell egyik központi eleme a helyi identitás, amely a helyi kulturális értékekre alapozva megújítható és átalakítható, amely kulcsfontosságú az adott vidéki terület külső megjelenítésében, promociójában és a helyi közösségfejlesztésben egyaránt.

Ray a kultúra - gazdaság négy működési módját határozza meg a területi alapú vidékfejlesztési rendszerben. Az első működési mód az adott terület és kultúra termékként való megjelenését hangsúlyozza. A második működési módban a kulturális erőforrásokat a terület reklámozásában hasznosítják egyfajta kifelé közvetített területi identitásként. A harmadik működési mód esetében a területi identitás kulturális erőforrásokon alapuló fejlesztése befelé, a helyi közösség felé mutat. Míg a negyedik működési mód a másik három kombinációjaként a kultúra - gazdaság normatív lehetőségeit hangsúlyozza, azt sugallva, hogy a helyi gazdaság alternatív fejlődési utakat is választhat a belső erőforrásokra építve (Ray 1998).

A kultúra - gazdaság elméletének egyik központi eleme az identitás, ami kulturális identitást jelent és szükségletként definiálódik, ami magában foglalja a terület endogén fejlődés iránti igényét, valamint az egyének identitás iránti szükségletét. Ray ennek bizonyítására a helyi gasztronómia területi fejlődésben betöltött szerepét elemzi. Eredményei szerint az étel egyrészt megjelenik a régiókról alkotott sztereotípiák forrásaként, és ugyanígy a területi identitás szimbólumaként is jelentős szerepe van.

Másrészt a vidéki turizmus az ételeken keresztül reklámozza és jeleníti meg vidékiségét (Ray 1998).

Ray továbblépve a helyi kultúra szimbolikus értelmezésén azt hangsúlyozza, hogy a kultúra gazdaságot felfoghatjuk etikus gazdaságként is. Ez egyrészt arra utal, amikor az egyes területek területi fejlesztési igényüket, a helyi gazdaság és kultúra marginalizálódását a külső erők tisztességtelen hatásaira hivatkozva igazolják. Másrészt a kultúra - gazdaság etikus gazdaságként jelenik meg akkor is, amikor a helyi lakosságban (és a kívülről érkezőkben is) a lokálpatriotizmus erősítésével ösztönzik a helyi termékek és kultúra fogyasztásának előnybe részesítését (Ray 1998). Tanulmányunkban inkább ez utóbbira fókuszálunk.

A Ray-féle kultúra - gazdaság elmélet tehát azokat a vidékfejlesztési megközelítéseket összegzi, amelyeknek a célja a helyi gazdaság fellendítése és a terület felértékelődése a helyi kulturális identitás segítségével. Ezekben a vidékfejlesztési törekvésekben és a területi identitás konstrukciókban általában is központi szerepe van a vidék idilli reprezentációjának így a következőkben a szakirodalom alapján összegezzük a vidék - idill helyi identitásban játszott szerepét.

A vidék-idilltől a lokális identitásig

Tanulmányunk a vidék kulturális örökségére és idilli reprezentációjára alapozó közösségi identitásra helyezi a hangsúlyt. Így az identitás számos versengő megközelítése közül leginkább Gyáni Gábor (2008) Erik H. Erikson identitásdefiníciójából kiinduló megközelítésére támaszkodik, aki szerint az identitás a személyes azonosság és folyamatosság szubjektív érzésének megléte, amely a közös világkép azonosságával és folyamatosságával függ össze, és a szubjektum állandósága a közösségben való egyéni állandóság állapota vagy folyamata. Ez a megközelítés tehát a társas, kollektív identitásra helyezi a hangsúlyt, az egyes társadalmi csoportok szupraindividuális azonosságtudata áll a középpontjában, azaz a kollektívák, mint egészek identitását értelmezi. Ilyen kollektív azonosságtudat a nemzeti, a nemi, a faji vagy éppen a területi és lokális identitás is. Gyáni hangsúlyozza továbbá, hogy a kollektív identitás képzésében a hagyománynak, történelemnek, a kommunikatív vagy kulturális emlékezetnek és örökségnek meghatározó szerepe van.

A kortárs európai vidékszociológiai irodalomban megjelenő kutatási eredmények pedig azt jelzik, hogy a vidéki közösségi szerveződések és helyi identitás jelenkori formája erőteljesen összefügg a vidék idill-típusú szociális reprezentációjának uralmával, ami a vidék, vidékiség felértékelésével is jár (Murdoch–Marsden 1994). Tönnies *Közösség és társadalom* című műve (1887 magyarul 1983) óta a vidék és közösség fogalma összekapcsolódik. A vidék jelenkori reprezentációjának, imázsának is az egyik leghangsúlyosabb eleme a közösség. Kutatások bizonyítják, hogy a Tönnies-féle vidéki élet percepció imázsa ma is él (Boyle–Halfacree, 1998; Hardi, 2002; Bajmóczy, 2002; Csapák, 2007, Jetzkowitz et al., 2007, Csurgó 2013), és meghatározó társadalmi gyakorlatokat eredményez. A vidéki közösség pozitív imázsa alapvető motivációs elemként jelenik meg a városból vidékre vándorlás és a vidékturizmus esetében is

(Boyle–Halfacree, 1998; Csurgó 2013, Csurgó 2014). A vidéki közösség képzete a vidék idilli reprezentációjának egyik alapeleme és lényege a vidék városi fogyasztás nélküli karaktere, azaz az eredeti közösség (Short 2006, Bell 2006, Kovách 2007). Ugyanakkor paradox módon ez az idill-jellegű reprezentáció alapvetően méltányolja a városi fogyasztást, sőt a különböző területeken a fogyasztás mértéke éppen az ilyen típusú reprezentáció adott területre jellemző kiterjedtségét, erejét, fokát mutatja (Halfacree 2006, Short 2006, DuPuis 2006). A vidéki közösségek revitalizációjában a vidéken fogyasztóként megjelenő (döntően városi) középosztálynak meghatározó szerepe van (Cloke–Goodwin–Milbourne 1998, Cloke–Phillips–Thrift 1998 Csurgó 2013). A vidéken fogyasztóként megjelenő csoportok identitás és közösségteremtő szerepére számos magyarországi kutatás is rávilágított. Szijártó (2002) Káli medencei vizsgálatai is azt mutatják, hogy az újonnan betelepülők meghatározó szerepre tesznek szert a falvak életében, vidékértelmezéseik révén teremtik meg valójában a Káli medencét, mint turisztikai régiót, azáltal, hogy kijelölik határait, illetve identitás megalapozónak nyilvánítják. Ezekre az értelmezésekre épülnek aztán a turisztikai, területfejlesztési koncepciók. Egy a budai agglomerációban végzett vizsgálat eredményei is azt mutatják, hogy a városból kiköltözőknek egy markáns csoportja a közösségi élet vágyával érkezik a vidéki településekre, és ennek megfelelően aktív közösségteremtő tevékenységbe kezd, ezáltal megújítva, átalakítva a helyi közösségi élet hagyományos formáit. A kiköltözők vidéki közösség iránti vágyában erőteljesen van jelen a premodern értékek és az autenticitás iránti igény, amely a közösségi élet retraditionalizálásában, a hagyományok újraértelmezésében manifesztálódik. A helyiek percepciója szerint a közösségi és civil élet irányítóivá a beköltözők válnak. Az ő igényeik, ízlésük és értékvalasztásuk határozza meg a helyi közösségi és még inkább kulturális életet. Így válik egyre hangsúlyosabbá a vizsgált településeken a környezet és természetvédelem, a hagyományörzés és a hagyományokra építő kulturális tevékenységek, és alakul át a lokális identitás (Csurgó 2013).

A vidék közösségi képzetének és az identitásnak az összekapcsolódását egy másik nézőpontból vizsgálja meg Baker és Brown (2008) vizsgálata, akik az egyének szintjén, hátrányos helyzetű walesi régiókból származó egyetemi végzettségű emberek narratív életútjának elemzésével bizonyították, hogy a walesi kultúra, történelem és nemzeti identitás jelentős szerepet játszik az egyének habituskonstrukciójában, aspirációiban. Az elbeszélők habitusában, – ahol a habitust Bourdieu elméletéből kiindulva használják – a helyi, vidéki imázsok és szimbólumok számos formája jelenik meg. Az egyének életútjában a közösségtől való elszakadás – ahol a vidék, mint közösség jelenik meg – meghatározó értékrendszerük és identitásuk megszilárdulásában.

A vidék - idilli jelenti a vidéki és paraszti identitás felélesztését, másrészt az emberek tájon, szomszédságon és ismertségen alapuló vidéki élet iránti ki nem mondott vágyát. Így ez a fajta vidékidill értelmezhető a lokális identitás iránti társadalmi igényként is, amely azonban erőteljesen ideológiailag terhelt. Caftanzoglou és Kovani (1997) a diskurzuselemzés módszerét segítségül hívva a görög vidék professzionális diskurzusán belül a folklór diskurzus elemzésével vizsgálták a kulturális identitás és integráció kérdését. Megállapították, hogy a vidéki területek esetében a hivatalos kulturális politika a szélesebb társadalmi-gazdasági fejlesztésektől elkülönítve kezeli a

kulturális fejlődést. A kulturális fejlesztések jellemzően a kultúrházak létrehozására koncentrálnak, és ami különösen lényeges a vidéki kultúrát a folklórral azonosítják. Mindezek azonban a kutatók szerint nem képesek megállítani a helyi identitás pusztulását és nem elégítik ki a fiatalabb generációk szórakozási igényeit sem. A kulturális politikai beavatkozások alapvetően a városi fogyasztók igényeit szolgálják és a városiak vidékreprezentációjára építenek, ami ruralitás folklór alapú muzeumifikációját eredményezi. A vidéki területek történeti öröksége, sajátos kulturális hagyományai, amelyben a helyi kultúra és identitás gyökerezik és figyelembe veszi a bonyolult és szerteágazó kapcsolatot kultúra, gazdaság és társadalom között helyi szinten nem jelenik meg ebben a vidéknek a tömegfogyasztásra építő megközelítésében. Ez a fajta kultúrpolitika pedig nem képes kezelni a vidéki fiatalok kulturális deprivációját, azaz kirekesztődéshez, dezintegrációhoz vezet.

A vidék imázs, a vidék társadalmi reprezentációja nagymértékben hat a vidékfejlesztésre a regionális és területpolitikára is (Mormont 1987), de meghatározza a helyi gazdaságot és a közösségi életet is. A továbbiakban két települési esettanulmány alapján ismertetjük a helyi kultúrának a helyi közösség és turizmusfejlesztésben, és ezen keresztül a vidéki területek fejlődésében megjelenő szerepét.

Hajdúdorog – vallási és hajdú identitás

Hajdúdorog Hajdú-Bihar megye nyolcadik legnagyobb városa, lakosságának száma 2013-ban 8877 fő volt. Ahogyan a város honlapja fogalmaz: „a megye észak-keleti, ritkán lakott térségében fekszik, 10065 hektár közigazgatási területtel, Debrecentől észak-nyugati irányba, 36 km távolságra. Olyan területen, ahol a történelmi múlt következtében a városok szinte összefüggő, folyamatos urbanizációs övezetet képeznek. A statisztikai körzetet, ahol a város található, három hajdúváros, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Hajdúdorog alkotja. Sajátos történelmi, társadalmi-gazdasági fejlődés eredményezte, hogy az itt elhelyezkedő három középváros ellátó funkciói csak a saját közigazgatási határaikon belül érvényesülnek. Hajdúdorog hátrányos helyzetű, de a megye térszerkezetileg kedvezőbb, fejlettebb, urbanizáltabb részén található, és jó talajadottságai valamint klímája révén mezőgazdaságilag kifejezetten fejlett” (www.hajdudorog.hu 2014).

A településen vannak műemlék jellegű épületek és védetté tett épületek. Ezeket kiemelten fontos kulturális örökségként kezelik a helyiek, bár jelentős turisztikai vonzerővel sem az épített örökség, sem a kisváros természeti értékei nem rendelkeznek. Hajdúdorog a hét történelmi hajdúváros egyike, mely kultúrtörténeti szempontból jelentős értékeket hozott létre. Hajdúdorog legjelentősebb műemlék jellegű épülete a Görög Katolikus Székesegyház. Kiemelkedő építészeti érték az 1660-as években épült árkádós városháza, melynek oromzatát a város címere díszíti. A Székesegyház mellett található az erődfal, amely egy műemlék jellegű falmaradvány. A Városháza Bocskai István nevéhez fűződik ez az épület volt a laktanyája a 15. század elején. Ez az épület meghatározó az épített örökségben és kimagasló értékkel bír a városban. A Helytörténeti Gyűjteményt az önkormányzat tette védett épületté. Ez egy polgári lakóház, amely egy zsidó orvosé volt. Sokféle funkciót tölt és töltött be ez az épület, volt kollégiumi férőhely, raktár és magtár. 1998-ban a Görög Katolikus

Egyházi Gimnázium épülete visszakerült a város kezelésébe és 1998. április 1. óta, mint Helytörténeti Gyűjtemény funkcionál. A Tájház egy kilencszázas évek elején épült paraszti lakóház is műemlék jellegű épület, amely a Helytörténeti Gyűjteményhez tartozik. A Mezőgazdasági Szakmunkásképző Intézetnek az épülete, valamikor a bazilita rendé volt. A rendszerváltás után az egyház visszakapta ezt az épületet, majd a bazilita rend átadta a Görög Katolikus Egyháznak.

A város az egész magyar nyelvterületen, a Kárpát-medencében, de különösen a hajdúvárosok sorában a görög katolikus vallásával tűnik ki. 2012-ben a magyar Parlament megszavazta, hogy Hajdúdorog megkapja a „görög katolikus hitéhez leghűségesebb város” címet. Azok a hagyományok, amelyeknek a helyiek nagy jelentőséget tulajdonítanak az egyházi ünnepeik, mivel a városban a legjelentősebb vallás a görög katolikus vallás. Az egyházi ünnepek közül a legfontosabb a karácsony és a húsvét. Ezeket az ünnepeket és az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat a családok megtartják és továbbörökítik a fiatal generációknak is.

„Szerintem mindenképpen a vallás és az ehhez kapcsolódó ünnepkörben fellelhető népszokások, hagyományok. A kecske játék, a betlehemezés ezek a dolgok. Ezek a dolgok ma is élnek és ma is léteznek, annál is inkább, mert van olyan hagyományőrző közösség. Vannak olyan hagyományőrző közösségek, akik feladatuknak tartják, azt, hogy ezek a hagyományok továbbéljenek. Ugyanakkor van olyan, hogy Városnap. Ez egy nagyon fontos esemény a város életében. Ez is a görög katolikus mivoltúsághoz kapcsolódik. Illetve az, hogy Hajdúdorogon nagyon nagy harc ment végbe több száz éven keresztül azért, hogy a vallási szertartás magyar nyelven folyjon. Ezért Pius pápához kimentek, zarándokoltak. Ennek van is egy emlékszobra. Ami a Görög katolikus templom udvarában vagy kertjében megtalálható. Ez azt hozta magával, hogy a város napját, mert ez akkor sláger volt az országban, hogy az országban minden város vagy település kitűzött magának egy olyan neves időpontot, ami meghatározó volt az ott élők életében. A hét hajdúváros általában a december 12. a Korponai Kiváltságlevélhez kötötte a város napját. Hajdúdorog ebben is kiváltságos volt, hiszen a hajdú települések reformátusvallással bírtak. Ebből a hét nagy, ősi hajdúvárosból hat református volt. Hajdúdorog volt az egyetlen, ami görög katolikus. Ez egyfajta egyediséget ad a településnek, s a város napja egy nagyszabású rendezvény.” – jellemezte a város legfontosabb kulturális örökségét az egyik megkérdezett.

A kultúra és a közösség szervezésében a legfontosabb intézmények és a szereplők Hajdúdorogon, a helyi önkormányzat, azaz a Városháza, amely egy közfeladatot ellátó államigazgatási egység, amely két részre bomlik az Önkormányzatra és a Polgármesteri Hivatalra. Ez az intézmény részt vesz a kulturális értékek és hagyományok megőrzésében, valamint ezeknek a reprezentálásában. A Helytörténet Gyűjteménnyel, a Tájházzal, a Művelődési Házzal és a Strandfürdővel együttműködve építik és alkotják meg programjaikat. Az Önkormányzatnak fontos szerepe van a karácsonykor megrendezésre kerülő játékok, valamint az adventi koszorú felállításában. Az adventi

koszorún az első gyertyát a püspök, az utolsót a polgármester gyújtja meg. A négy gyertyát pedig azok, akikre büszke a város. A ceremónián részt vevőket megvendégelik egy kis pogácsával. Fontos számukra az, hogy a vasárnapi esti mise után az emberek ellátogassanak erre a rendezvényre, és közösen ünnepeljenek, ápolják a hagyományokat, a szokásokat és életben tartásuk mindezeket. Minden évben megszervezik ezeket az eseményeket és a városi lakosság részt vesz rajta, együtt élnek meg ennek az ünnepnek a mondanivalóját. A Húsvétnek is nagy a városban a hagyománya. Körmenet van és pászkaszentelés.

„Például országosan is, az itt pászkaszentelés, ilyen több ezres nagyságrendben. Tehát akkor a 9 ezres városban, meg merem kockáztatni, hogy vagyunk vagy 12 ezren. Tehát akkor vagyunk szerintem a legtöbben. Mert akkor az elszármazottak is hazajönnek, illetve sok érdeklődő van, aki csak e miatt a szertartás miatt látogat a városba.”

A megkérdezettek hangsúlyozták, hogy a helyi családok még betartják azokat a tradicionális hagyományokat, hogy reggel elviszik, megszenteltetik a Húsvéti ünnepre elkészített ételt. A Húsvét a helyi közösség és a turizmus szempontjából egyaránt jelentős esemény Hajdúdorogon.

„Ehhez kapcsolódóan szoktuk úgy, hogy Húsvét első napján kinyitjuk a Helytörténeti Gyűjteményt is. Elég sokan hazajönnek olyanok, akik évtizedekig nem jártak haza. Reggel 9 órától, délután 5 óráig lehet eljönni, megnézi azokat a tárgyasult értékeket, ami ott van. Időszakos kiállításaink vannak, ezeket megnézhetik, beszélgethetnek, találkozhatnak. Tehát ez egy kis fajta közösségi térré válik a Húsvétnek a körében”.

A vallási hagyományok tehát nem csupán a közösségi élet és a helyi identitás szempontjából tölt be fontos szerepet Hajdúdorogon, de az egyediségéből és különlegességéből adódóan turisztikai vonzerőként is megjelenik.

A Művelődési Ház egy többfunkciós közművelődési intézmény, amelynek szakfeladat rendjébe tartozik a Helytörténeti Gyűjtemény, Tájház illetve a mozi és ennek a mozinak az üzemeltetése. Ezek mellett a közművelődési feladatok ellátása, a hagyományok ápolása, megőrzése és fenntartása is a feladata. Aktív szereplője és közreműködője a városban megrendezésre kerülő eseményeknek. Hajdúdorog történelmi emlékeit, néprajzi értékeit, egyháztörténeti kincseit a Helytörténeti Gyűjtemény óvja, és kiállításokon mutatja be. A Helytörténeti Gyűjteménynek van egy egyháztörténeti és egy állandó kiállítása. Van továbbá egy történeti állandó kiállítása a Honfoglalás korából. A vallás kiemelt szerepét jelzi, hogy a helytörténeti gyűjteményben is kiemelt szerepet kap az egyháztörténeti kiállítás.

A Művelődési Ház falain belül számos kis csoport, egyesület, közösség tevékenykedik. Ezek a térítésmentesen használhatják az intézmény épületét és tarthatják meg foglalkozásaikat. Ezek a csoportok és közösségek valamint a Művelődési Ház segítik egymás munkáját. A városi rendezvényeken részt vesznek és színesítik a programokat.

Fontos szereplője még a helyi kulturális életnek a Könyvtár. A Könyvtár és a Művelődési Ház nem funkcionál együtt, külön intézmények, de figyelnek arra, hogy a megrendezésre kerülő eseményeik között ne legyenek átfedések. A Könyvtár által rendezett eseményeken is részt vesz a Művelődési Ház. A Könyvtár a közművelődés eszközeit használja fel, hogy a látogatottságot növelje és becsábítsa az olvasókat.

Fontos intézményként jelenik meg még a Faluház és a Tájház, amelyek számos programnak a helyszínei. A Helytörténeti Gyűjteményben és a Tájházban az összegyűjtött relikviák és a négy kiállítás a település történetét mutatják be, amelyeket múzeumpedagógiai órákon és kézműves foglalkozások alkalmával elevenítenek fel. A Tájházban a település hagyományos mesterségeit mutatják be. Az idősebb asszonyok a pászkakészítést, mézeskalács készítést, csigakészítést és ennek eszközeit ismertetik. Évente 4-5 alkalommal sor kerül kenyérlángos sütésre, valamint játékos foglalkozások megtartására is. A Faluház és Tájház esetében a vallás helyett a paraszti hagyományok, a vidéken általában hangsúlyosan jelen levő tradíciók a hagyományörzés és közösségi élet alapját. Mindezek között a gasztronómiai hagyománynak kiemelt szerepe van, a hagyományos ételek közös elkészítésének és elfogyasztásának közösség-szervező ereje van.

„Szerintem nálunk abszolút meg lehet szólítani, tehát ezekre a hagyományos ételek tekintetében, Tájházban szoktunk csinálni 1-2 rendezvényt a gyerekeknek, fiataloknak, vagy augusztus 20-át. Bármilyen rendezvényt. A kemencében a különböző népi ételek főzése, sütése. Próbálunk idősebb embereket megszólítani, jöjjenek, segítsenek hozzá.”- jellemezte a Tájházban zajló programokat az egyik megkérdezett.

Az intézmények mellett a helyi közösség és kultúra fontos szereplői a kulturális szervezetek, klubok. Vannak olyan egyesületek, amelyek a népzenei, a népi kultúrához kötődő emlékeknek az őrzésében, felelevenítésében vesznek részt. Ilyen például az Őszidő Nyugdíjas Klub, az Akácós Nóta Klub, Szivárvány Hagyományörző Egyesület és a Bocskai Népzenei Együttes. Ezek a szervezetek táncos illetve népzenei produkciókkal szoktak fellépni a város különböző rendezvényein. Hozzájuk hasonló, jelentős közösségi- kulturális szereplője a városnak a mazsorett csoport, amely nem helyi jellegű hagyományt elevenít fel, de a városi rendezvényeken mindig részt vesznek. Fontos megemlíteni még a Honismereti Egyesületet, amelynek a tevékenységének az egyik legfontosabb eredménye a Hajdúdorog-Máriapócs közötti gyalogút vagy zarándokút.

„Például az említett zarándokút, ami több mint 100 évvel ezelőtt volt, ennek az emlékére gesztenyefák lettek ültetve. Ezek a fáknek a védelme, védetté nyilvánítása. Akkor két út menti fészületnek a felújítása, új tartalommal. Majdnem ilyen pihenőnek lett kialakítva az út mentén és az a Dorog- Máriapócs közötti gyalogút, vagy zarándokút. És akkor ennek megfelelően az első két fészületet megcsináltuk így, velük közösen.”

A település kulturális és közösségi életében legfontosabb események a görög katolikus kultúrához és hagyományhoz kapcsolódnak. Hajdúdorog identitásának egyik kulcs eleme vallási egyedisége, azaz, hogy a hét nagy, ősi hajdúvárosból hat református volt és Hajdúdorog volt az egyetlen görög katolikus. A helytörténet szempontjából meghatározó, szintén a valláshoz kapcsolódó eseményének a vallási szertartás magyar nyelvűvé tételének pedig szimbolikus jelentősége van a város identitásépítésében, ezt jelzi, hogy a város napját is ennek az eseménynek az emlékéhez kötik. A Városnap alapvetően nem egy vallási esemény, hanem, egy nagyszabású helyi kulturális rendezvény, ahol helyi csoportok sokféle kulturális tevékenységet mutatnak be.

A Városnap mellett a Kultúra napja is a város látogatott eseményei közé sorolható. Ebbe bevonják az oktatási- és nevelési intézményeket.

„Örömmel tölt el bennünket, mert ez nálunk valóban egy látogatott esemény és elsősorban azért, mert bevonjuk az oktatási- és nevelési intézményeket. Olyan ez, mint egy kulturális seregszemle. Természetesen olyan produkciók kerülnek bemutatásra, amit mind a pedagógusok és mi, úgy ítélünk meg, hogy a nagyközönség számára is érdekes lehet. Nálunk ez egy 2-300 főt mozgat meg látogatóban.” - mondta a helyi Kultúra napjáról az egyik szervező.

A helyi rendezvények sorából kiemelkedik Hajdúdorogi Fogathajtó rendezvény, amely egy nyári, egy napos rendezvény, és hat évvel ezelőtt került először megrendezésre Hajdúdorog várossá nyilvánításának centenáriumára, és azóta minden évben megrendezik. A tervek szerint a következő rendezvényt már több naposként szeretnék megszervezni, amely a Strandfürdő területén kapna helyet.

„Egy napos rendezvényről van szó. Remélem most az idén, mivel hogy ha már sikerül, hogy a Hajdúdorogi Fürdőn megvalósuljon ez a kemping beruházás, akkor itt lehetőség nyílik, hogy akár ezt több naposra is felfűzni. Itt pontszerző versenykategória jelenik meg ez a rendezvény. És itt még van, a fürdőterületről még annyi, hogy ez egy 9 hektáron terül el. Aminek még elég jelentős része még beépítetlen. Tehát tudja fogadni, az ilyen nagy helyigényű és nagy létszámú rendezvényeket. Itt adott esetben egy olyan 1500-2000 fő is meg szokott jelenni és egy reggeltől esti tartó színvonalas rendezvényről beszélünk.”- mondta a Fogathajtó kapcsán az egyik megkérdezett.

Fontos kistérségi szintű rendezvénye a településnek a Mesefesztivál, amely a kistérségi gyerekeknek szól.

„Nagyszerű rajzok és gyermekjátékok születnek gyermekek által. Tehát már mesekönyv is megjelent, az általuk készített mesékből. Ez is egy komplex rendezvény.” – mondta az egyik megkérdezett a Mesefesztiválról.

Jelentős rendezvény még a településen a Strandfürdő területén megrendezett Slambucfőző Gasztronómiai Hagyományőrző Fesztivál, amelynek nagy a közönségvonzó szerepe. A fesztivál alapját a főzőverseny jelenti, amelyen számos csapat vesz részt. A slambuc a helyi gasztronómia fontos eleme, ami az alföldi pásztorélethez kapcsolódik. A fesztivál és a verseny 4-5 éves múltra tekint vissza. A fesztivál helyszínéül szolgáló Strandfürdő, jelenleg fejlesztés alatt áll, szállás illetve turisztikai ágazat bővítését tervezik. A fürdő fontos rendezvény helyszín a városban, mivel távol esik a városközponttól, a kerítés falain belül egy mozgalmasabb nagy látogató számot vonzó rendezvény sem zavarja a helyi lakosságot.

A városi rendezvényeken tehát központi helyet foglalnak el a helyi hagyományok, értékek. A rendezvények leginkább a helyi lakosságot, közösséget célozzák az óvodásoktól a nyugdíjasokig, és az egyik legfontosabb célcsoportot a helyi kisgyerekes családok alkotják. A rendezvények turisztikai vonzereje kisebb bár a szervezők nem csak a helyi lakosokat várják, hanem a turistákat, odalátogatókat és visszatérő vendégeket is. A helyi kulturális események és emlékek hatóköre inkább kistérségi szintű, de vannak regionális jelentőségű programok is a városban.

A helyi kulturális örökség esetében a görög katolikus vallás emelkedik ki, adja a település egyediségét, identitásának alapját, ugyanakkor a valláshoz kapcsolódó rendezvények inkább megmaradnak a helyi közösségen belül és turisztikai vonzerőként nagyobb arányban a paraszt hagyományokat, azaz egy sokkal inkább általános, regionális örökséget kínálnak a helyi kultúra szervezői. Érdekes sajátosság, hogy a hajdú múlt a helyi kultúraszervezők diskurzusában nem kap központi szerepet, a fő hangsúly Hajdúdorog esetében a hajdúvárosok közötti egyediségén, azaz a vallási különbözőségén van és emellett a hajdúság és a hozzá kapcsolódó örökség nem fogalmazódik meg önálló örökség és identitásalként. Hajdúdorogon kétféle örökség van jelen a vallási és a vidéki kulturális örökség, amely különböző szerepet tölt be a helyi közösségben és turizmusban. Az identitásformálódás szempontjából azonban úgy tűnik a vallási identitásnak van jelentősebb szerepe. A vallási identitásnak úgy tűnik.

Hajdúhadház – a természeti értékektől a gasztronómiai hagyományokig

Hajdúhadház Hajdú-Bihar megyében található, a Hajdúhadházi kistérségben. A hét hajdúváros egyike. A település lakosságszáma a legújabb, 2011-es népszámlálási adatok szerint 12 945 fő. A településnek a kulturális és természeti értékek mellett gazdag az épített öröksége is. Hajdúhadház Magyarországon a Dél-Nyírségben található, ezen belül is Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye határán helyezkedik el.

„Van ugye a természeti környezetünk, bennünket környező erdővel, ligettel. Kimondottan a város szélén megtalálható ligettel, és azt szoktuk mondani, hogy ott van természetben a kökörccsin, mint növény a flórája, a faunája a földi kutya, ami még jellemző Hajdúhadházra.” – mutatta be a települést az egyik megkérdezett.

A Liget- legelő természetvédelmi terület. Egykori természetes növényzetét homoki erdő és edafikus erdőssztyepp alkotta. Napjainkban a terület nagyobb részét a homoki legelő borítja, kisebb része tölgyes és akácós terület. Tavasszal a mélyebben található területek vízzel borítottak. A területen megtalálhatóak a Natura 2000 fajok: a magyar kökösör és a magyar nőszirm. Ezen a területen védett növény- és állatfajok is megtalálhatóak, mint pl. a nagy ezerjófű, a szalmagyopár, a homoki imola, a pompás kosbor és az agárkosbor, nyugati földikutya, a törpeszender, az imádkozó sáska. A terület legjelentősebb állatfajai közé tartozik az ürge, az unka a teknős és a magyar futrinka. A lőtérén fokozottan védett költő madárfajok is fészkelnek: bölömbika, kerecsensólyom, piros lábú cankó és a gyurgyalag (www.hajduhadhaz.hu 2014). A természeti értékek a kulturális értékek mellett nagyon fontos közösség- és identitásformáló szerepet töltenek be a város életében.

„Nyáron a diákmunkásaimmal kutattuk az erdőket, a környező erdőket, és akkor a környező erdőben a 170 éves tölgyfát néztük meg. Megnéztük a Sie kapitány sírját, tehát ezek olyan hagyományok, amit ápol a település, és hogy kijárunk a sírhoz. A Sie kapitány sírjához. Megnéztük a fiatalokkal ezt a tölgyfát, ami még van. Azt szoktuk mondani, Hajdúhadházon ez a környező erdő még viszonylag érintetlen természeti környezet. Ami kikapcsolódásra, pihenésre és a jó levegőn való tartózkodásra való megfelelő környezet és megfelelő hely. Tehát ezek a természeti, élő flórája és faunája”.

A város a hajdúvárosok egyike, aminek a helyiek nagy jelentőséget tulajdonítanak. A hagyományok ápolásába Hajdúhadházon beletartozik az évenkénti rendszeres városi rendezvényeknek a megtartása. Fontosnak tartják a hagyományoknak a megőrzését, fenntartását híres emberek munkáinak bemutatása és megőrzése és átörökítése a fiatalabb generációk számára. A kulturális értékek és ezen belül is az épített örökségen belül kiemelendő a kéttornyú református templom, amely a város jelképe és a főtéren helyezkedik el. A debreceni református Nagytemplom, és a kunhegyesi templom mellett a Tiszántúl három kéttornyú református templomának egyike ez. Hajdúhadházon Hajdúdoroggal szemben és a hajdúvárosok esetében jellemző módon a városi lakosság körében a reformátusvallás dominál.

Hajdúhadházon a kulturális életben és a közösségszervezésben a legfontosabb intézmény a Csokonai Művelődési Ház. A város legfontosabb eseményeinek a kialakításában és szervezésében a Művelődési Ház dolgozói tevékenykednek együttműködve a helyi lakossággal és más szervezetekkel. A leglátogatottabb eseményeik közé tartozik a Május 1. és a Káposztás napok. A május 1-i a fogathajtó rendezvénynek, a Hagyományörző Lovas Klub a szervezője. A Káposztás Napoknak, pedig azok a gazdaságok a főszereplői, amelyek foglalkoznak káposztatermesztéssel. A városban már hagyományos rendezvények a május 1-én és a Káposztás Napokon kívül augusztus 20-án a zöldség és gyümölcskiállítás, amely három napig tart, valamint a szüreti napok szeptemberben. A Város napján a hagyományokat ápolják, de ez nem egy folklór esemény, hanem tágabban értelmezett kulturális rendezvény. A település gazdaságilag hasznosítható értékei közé sorolják a gasztronómiát, ezen belül a lapos

káposztát és az ebből készült ételeket. A hajdúhadházi lapos káposzta jelentős kulturális örökség elem, a helyi Káposztás napok is erre épülnek. Fontos megemlíteni, hogy nem csak a káposztatermesztés jellemző a városban, hanem a savanyítás is.

Az iskolatörténeti, vallástörténeti és az egyéb különböző helytörténeti témájú kiállítások is népszerűek a városban. A már létező helyi közösségnek fontos szerep van a helyi rendezvényeken való részvételben is, rájuk építenek a szervezők.

Fontos az, hogy az emberek jóban legyenek egymással, ismerjék egymást, így fel tudják hívni egymás figyelmét a városban megrendezésre kerülő eseményekre. Szívesebben mennek el egy megszokott baráti körrel, azonos érdeklődési kört kedvelő emberekkel. Ezek mozgatják meg az embereket, a kisebb csoportokat.

A városi kiállítások többsége kapcsolódik a hagyományörzéshez. Erre jó példa az évente megrendezésre kerülő a helyi és tágabb térségi hagyományokat bemutatókiállítás-sorozat.

„És akkor kitaláltuk, hogy olyat csinálunk, hogy régi idők járása. Néphagyományok, helyi gyűjtésből. És akkor megnéztük, hogy mennyi szakkörünk van. Milyen alkotóművészeti közösségünk van, aki be tud mutatkozni. És akkor az egyik sarokba bekerült, amit már beszéltem a helyi szötteseket bemutató népművészeti műhely dolgozik a művelődési házban. És ők a szövessel foglalkoznak. Szövőszéket vittünk be, helyben szőtt a kis óvónő. Hozott egy kis háttérnek egy kis rögtönzött szötteseket. Meg hát megpróbálta, hogy régen a napi szükséglet szerint hogyan hasznosították, meg hogyan készítették a nők ezeket a szötteseket, nem faliszőnyegre gondolok itt, hanem a vászonszővésre. Amit a mindennapi háztartásban használtak a nők. És akkor ez volt az egyik blokk, a másik blokk, pedig Alexandra. Megpróbált nyomába eredni a helyi viseletnek. Nem igazán találtunk helyi Hajdúhadházi népviseletet, de hajdúsági népviseletben bemutatta aztán, mik voltak azok az ünneplő öltözetek, csizmák, nadrágok- férfiakra, nőkre. Kendők, keszkenők, vállkendők. Hogyan változott a menyasszonyi ruha, hogyan változott a gyászruha. Ezeken lehet végigkövetni a hagyományokat. És akkor volt egy sarok, ahol régi bútorokat, régi szobát állítottunk ki. És ebben a szobában, ha kicsit előrébb jöttünk, akkor ott volt egy hatalmas nagy asztal és azon csigát csináltak. Juliska néni megmutatta a gyerekeknek, hogy hogyan kell a csigatésztát készíteni. Nagy élvezettel, de nem sok sikerrel. Nagy élvezettel, de csinálták a gyerekek, de még felnőtt fiatal anyukák is voltak, akik leültek egy pillanatra és elgondolkodtak rajta, hogy mennyire nem csináljuk már ezt a csigát, ami mennyire nagy hagyomány volt a településen. Másik részén a teremnek. (...) Hogy kézimunka szakkör is dolgozik az épületben és akkor az rendezkedett be. És akkor Erzsike kézimunka szakkör vezetője, meg gyönyörűen bemutatta, hogy minden lakásban, hogy azért nem is sok volt, de minden lakásban akadt egy kis tű, egy kis anyag. És nem csak most, hanem a régi időkben is a nők igyekeztek, szebbé változtatósabbá tenni a lakást.

Kézimunkáztak, és ettől az egy tűtől, egy szál cérnától jutottunk el az úri hímzésig. Ami tavaly, volt a kézimunka szakkörnek. Tehát minden évben kitűznek valami célt és tavaly az úri hímzés járták körbe. Most még az idén nem figyeltem meg, hogy hogy, de szűrrátéttel, szűrhimzéssel próbálnának foglalkozni majd.” – mutatta be a kiállítás sorozatot az egyik megkérdezett.

A helyi hagyományápolásban nagy értéke van a kézimunkának, a kézzel készített dolgoknak, amire számos közösségi programot is szerveznek. Az alkotás tevékenységén keresztül egyrészt a régi idők hagyományait a jövő nemzedék számára tovább tudják adni, másrészt az aktív közös szabadidő-eltöltés lehetőségét nyújtja a résztvevők számára.

A közösségszervezésben, rendezvények szervezésében részt vesz a könyvtár és az iskolák is. Vendégfellépőket is meghívna a rendezvények színesítése érdekében, de általában az iskolai csoportokra építik a műsorokat. Igyekeznek a helyi lakosságot minden rétegét megszólítani, így az egyes rendezvényeknek változó a célközönsége.

„Hajdúhadház 13 ezres lakosságában elég nehéz mindenkit megszólítani, így időnként mindig más a célközönség. – mondta az egyik megkérdezett.

A Művelődési Ház ad helyet a különböző szervezeteknek, csoportoknak is. A Ház falain belül zajlanak az évzáró ünnepek, óvodai fellépések, farsangok. A hagyományörzés szempontjából a településen jelen vannak a különböző csoportok, civil szervezetek. A Hadházi Népdalkör az énekes kultúrát képviseli, és több évtizedes múltra tekint vissza.

„És még volt az a vonulat is, amikor a Röpülj páva mozgalom volt a 70-es években egy pedagógus vezetésével. Tehát nagy hagyománya van a népdaléneklésnek, és most 2000-ben szerveződött újjá az a népdalkör, amin dolgozik a művelődési házban ... Juliánna vezetésével. Ők képviselik a népdalok éneklését. Ez a csoport képviseli a városunkat, városi rendezvényeken is képviseltetve vannak meg, ha városon kívüli rendezvények. Járásokban, kistérségekben...”

Szintén a Művelődési Ház falai között működik a népművészet műhely és a kézimunka szakkör, mint jelentős helyi hagyományörző csoportok. A hagyományörzéshez kapcsolódik még a természetjáró szakkör, a hagyományörző lovas klub és a nyugdíjas klub. A néptánc hagyományait a város táncgyűttese őrzi és tartja fent.

Minden rendezvénynek van közösségépítő ereje, de a legkiemelkedőbb mégis a szüreti felvonulás és a Káposztásnapok. A szüreti felvonulás előkészületei a szekerek feldíszítése is nagy munkát jelent, sok ember foglalkozik vele, igazi közösségépítő esemény a városban.

„Az közösségi munka, mert nem kevés ember csinálja. A kertbarát körösök is 10-15-en díszítik a szekeret. Meg egy stráfot sem lehet simán feldíszíteni egyszerűen szőlővesszőkkel, egy maga valakinek. Az is csoportos, vagy családi.”

Hasonlóképpen a Káposztás napokon is megmozdul a helyi lakosság. A kisebb közösségek, csoportok, családok aktív résztvevői a rendezvények. Igazi helyi ünnep ez, ami a helyi közösségnek szól, de a turisták számára is vonzó.

„Van ilyen Káposztás klán vagy Vilmányi klán néven szereplő csoport, ami baráti közösségre épül és ők főznek a Vilmányi klán a Káposztás napokon. Tehát ez a klán főz, meg a szüreti felvonuláson is ő főz. Ők díszítik a szekereket, maguknak feldíszítik. Talán attól van ezeknek ilyen értéke, ezeknek a helyi szerveződéseknek, hogy tevékenységet biztosít, munkát vagy mindenkinek fontossá tesz, mindenkinek fontos feladata van, mert, ha egy valaki nem csinálja meg a rábízott teendőket, nem kell ezt kiosztani feladat papírra, hanem mindenki tudja, hogy hogyan tud benne részt venni. Ki miben ügyes. Rajzolás, fűzésben, dekorációban, meg még mit szoktak csinálni, hogy ezt mindenkinek tudni kell, hogy hol a helye. Mindenki fontossá teheti magát, és fontosnak érezheti magát, az ennek a jelentősége. – mondta a helyi rendezvények közösségépítő szerepéről az egyik megkérdezett.

Különböző kiállítóhelyei és kiállításai vannak a városnak. A Földi János Könyvtár, Emlékház, Hajdúhadházi Galéria, ami nem csak könyvtár, emlékház, hanem a Dr. Földi János életművét bemutató kiállítási anyagot bemutató kiállítás is megtalálható itt. Az Égerházi Imre Alkotóházban az Égerházi Imre által összeállított életművek tekinthetők meg. Emellett van még egyházi,- iskola és helytörténeti kiállítás a műemléktemplom emeleti termében. A város a milicentenáriumi ünnepség keretében emlékezett meg a honfoglalásról és a centenárium évében épült fiúiskola 100. évfordulójáról. Ez alkalommal került sor 24 darab pannón kép elhelyezésére a Dr. Földi János Általános és Művészeti Iskolában.

A helyi közösség identitásában, a közösség építésében a helyi kultúraszervezők véleménye szerint, fontos hogy a kulturális értékeket, hagyományokat felkutassák, megőrizték és tovább adják, hisz ez ad identitást a településnek. A közösség és kultúra szempontjából jelentős eseményként aposztrofálják például a kiállításokat, beszélgetéseket, rendezvényeket, amelyek valamilyen formában mind kapcsolódnak a helyi identitástudat erősítéséhez.

„Tovább kell vinni, azokat az értékeket, amiket a ma emberére hagyományoztak. (...)Csak a kiállításokban, rendezvényekben szokták az identitást megmozgatni, megjeleníteni. Ezekben tovább adják a megörökölt hagyományokat.”

A legaktívabbnak a középkorúakat tekintik, ők azok, akinek a kérdezettek szerint már van idejük a helyi hagyományokkal foglalkozni azt kutatni, ápolni.

„És akkor most azért mondom, ezt legaktívabbnak a középkorosztályt látom, amikor már van arra ideje egy óvónőnek, egy pedagógusnak, hogy visszanyúljon nagyanyáink vagy családi hagyatékukba. És ezeket valami módon fel tudnánk tární, és továbbadni. És hogy még dolgoznak is ez a középkorosztály, akkor még saját környezetükben is tudják továbbvinni ezeket a dolgokat.”

A helyi kulturális élet vezetői azt hangsúlyozták, hogy a helyi kluboknak, csoportoknak, közösségeknek nagy szerepük van a lakosság identitásának megerősítésében, kifejezésében.

”Másfelől akár ezek az emberek, akár a település más tagjai valamilyen kis csoporthoz, egyesülethez tartoznak, ez is egyfajta identitást fejezik ki részükről.”

Külön kiemelik a roma lakosságot, amely a kulturális szervezeteken keresztül nem csak a tagok identitását erősíti, de a többségi társadalom tagjaival is megismerteti a helyi roma lakosság kulturális hagyományait, értékeit.

„Hajdúhadházon vannak etnikai identitású emberek, a romák, akik kötődnek hagyományaikhoz, kultúrájukhoz. Közös kultúrájuk, nyelvük, viselkedésük mentén formálódnak ezek a csoportok. Ezeket az identitású embereket összeköti a civil csoportjuk. A kulturális szervezeteken keresztül pedig továbbra is életben tarthatják hagyományait.”

A helyi identitás megerősítése és megújítása Hajdúhadházon központi elemként jelenik meg a kulturális szervezők diskurzusaiban. Ebben pedig központi jelentőséget tulajdonítanak a helyi kulturális csoportoknak.

„Amikor egy csoport felkészül egy kiállításra vagy akár egy városi rendezvényre, bemutatnak valamit, jelzik, hogy milyen tevékenységet végeznek, milyen kis csoporthoz tartoznak. (...) Vannak olyanok, akik semmilyen kultúrát nem ápolnak, és vannak mások, akik többféle kultúrának a részesei. Tehát az embereknek van vallási identitása, de mellette van etnikai identitás, akár csoport identitása is. (...) Önmagában fontos az, hogy az embernek embereknek lehet bármiféle identitása, de érezzék magukat fontosnak és hasznosnak ezen a településen, közösen képviseljék ennek a csoportnak a nézeteit. Szerintem a településen az emberek erős identitással rendelkeznek (csoport, etnikai, vallási). Úgy mond közösen és egymás mellett, egymást segítve élnek.”– mondta a helyi identitásról az egyik megkérdezett.

Hajdúhadház döntően a folklór alapú vidéki kulturális örökségre és a város történetére és híres szülőtteire építi a helyi emlékezetet és ezen keresztül a lokális identitást. Emellett fontos elemként jelenik meg még egy helyi mezőgazdasági termék a káposzta és a hozzá kapcsolódó gasztronómiai hagyományok a közösségi-kulturális életben és az identitásépítésben. Nagyon sokféle kulturális örökség jelenik meg a város

programjaiban és ön-promociójában. Ez a sokszínűség azonban azt eredményezi, hogy Hajdúhadháznak nincs egy markáns identitása, amellyel megkülönbözteti magát a többi hajdúváros közül, bár elvben a káposzta lehetne egy ilyen elem, amely jelenleg csak egy a sok közül, annak ellenére, hogy a Káposztás napok jelentős rendezvényként jelenik meg a városban. Ugyanakkor a helyi rendezvények esetében markánsan megjelenik egyfajta alulról a helyi közösség tagjai irányából való szerveződés, amelynek hatására a helyi rendezvények – mint a Káposztás Napok például – valódi helyi ünnepként jelennek meg, amelyben a közös készülődésnek ugyanolyan fontos közösségépítő szerepe van, mint magának a rendezvénynek. A helyi kulturális közösségekben való részvétel és a kulturális örökség közösségi ápolása a helyi társadalmi integráció szempontjából is jelentős. A hajdúhadházi kulturális-közösségi élet vezetői, szereplők a helyi kulturális örökség integrációra gyakorolt hatásának sokkal nagyobb szerepet tulajdonítanak, mint a helyi kultúra turisztikai hasznosításának.

Összegzés

A vidékszociológiai és fejlesztéspolitikai kutatások szerint az új vidékfejlesztési rendszerben a diszkurzív stratégiák, a térségi imázsok és identitások megjelenítése és kommunikációja felértékelődött. A fogyasztókért és a fejlesztési forrásokért folytatott versenyt a megfelelő diszkurzív stratégiák és az egyes termékekről, régiókról és rurális településekről kialakított imázsok döntik el. Az imázsteremtés közvetlen módon is szolgálhatja egy-egy terület, régió, település fejlesztési érdekeit. (Ray 1998, Goverde-Haan 2002, Ploeghe van der-Renting 2000, Szijártó 2002) Hajdúdorog és Hajdúhadház esete is azt mutatja, hogy a helyi kulturális értékek és hagyományok hozzájárulnak a helyi identitás újraértelmezéséhez, megújításához és ezek megjelennek a helyi közösségi életben. Mindkét település a hajdúvárosok közé tartozik, de valójában a hajdúság, hajdú örökség – ha egyáltalán van ilyen — egyik településen sem jelennek meg, vagy fogalmazódnak meg önálló, körülhatárolt kulturális örökségként. Hajdúdorogon az emlékek és nevezetességek őrzésére, védésére, a hagyományoknak és az ünnepeknek a fenntartására, megünneplésére nagy gondot fordítanak. A hagyományőrzésre külön intézményük is van és számos közösségi programot szerveznek ehhez kapcsolódóan. Hajdúdorog különlegességét a vallási identitása adja, amely nagyon fontos lokális közösségi és mikroközösségi (család, egyén) szinten is, valamint jelentős a település imázsában is. A legnagyobb turisztikai vonzerővel rendelkező helyi rendezvények is a vallási ünnepekhez és annak regionális kuriozitásához kötődnek (görög katolikus hajdúváros). Ugyanakkor a helyi közösségi életben és identitásban egyaránt versengő elemként jelenik meg a folklór alapú vidéki identitás. Ez pedig egyrészt gátját képezi egy markáns identitás és helyi imázs kialakulásának, másrészt pedig színesíti a helyi kulturális emlékezetet és főként a közösségi, de a turisztikai rendezvényeket is. Hajdúhadházon a folklór alapú vidéki hagyományokon túl a híres emberek és a természeti környezet jelenik meg kulcsfontosságúként a helyi identitásban és ezen keresztül a közösségi életben is. A

kulturális örökséget kulcsfontosságúnak tekintik a helyi társadalom integrációjában és ennek megfelelően a közösségi programjaikat is ezekre építik. A kulturális sokszínűség és a helyi hagyományok gazdagsága együtt jelenik meg a hajdúhadházi közösségi életben. A helyi kultúra alapú identitásfejlesztés célja Hajdúhadházon a helyi közösség fejlesztése és építése, a helyi társadalom integrációja. Az esettanulmányok tanúsága alapján elmondható, hogy a kulturális örökség és a hozzá kapcsolódó lokális identitás elemek mindkét településen közösségi programokat generálnak és ezáltal hozzájárulnak a helyi közösségépítéshez. Ugyanakkor bár mindkét településen megfogalmazódik az igény egy saját, csak a településre jellemző szimbólum és a hozzá kapcsolódó imázsépítés iránt, ez egyelőre nem fejlődött egyik településen sem stratégiává. Hajdúdorog esetében a kulturális örökség erőteljesebben jelenik meg a település ön-promóciójában, egy markáns imázs a vallási imázs látszik formálódni. A kultúra gazdasági hasznosítása abba az irányába látszik elmozdulni, ahol a kulturális sajátosságok, jelen esetben a vallási egyediség fontos a település reklámozásában, a kifelé közvetített identításban (Ray 1998). A vidék általános, folklór alapú imázsának és örökségének ereje azonban egyelőre mintha ellene hatna a markáns települési identitás kialakulásának. A kultúra gazdasági, és azon belüli is főként turisztikai hasznosítása megjelenik ugyan célként a helyi diskurzusokban, de egyelőre még a szimbólumteremtés és az egyedi imázs közvetítés fázisában tart a folyamat az erre szervesen épülő gazdasági tevékenységek egyelőre nem jelentek meg. Ezzel szemben Hajdúhadház sokkal inkább a saját közösségépítésére és a helyi közösségi kapacitások megerősítésére használja a helyi kulturális örökséget és annak sokszínűségét és gazdagságát. Azaz a kultúra gazdaság azon módja látszik itt megvalósulni, ahol a helyi identitásfejlesztés célja a helyi közösség megerősítése és kapacitásnövelése (Ray 1998). Hajdúhadházon nem fogalmazódik meg központi célként sem a turisztikai vonzerő növelés és ezzel együtt a település ön-promóciójának alapját jelentő markáns települési imázs kialakítása sem. Cél a helyi közösség és azon belül a különböző kulturális és etnikai csoportok - itt főként a romák szerepe jelentős - valamint a különböző társadalmi rétegek integrációjának megteremtése. A kulturális örökséget és a sokszínű helyi identitás kialakítására használják, amely alapja lehet a helyi közösség belső erőforrásainak megtalálásának. A folyamat Hajdúhadházon úgy tűnik, hogy az identitás-teremtés és közösségfejlesztés fázisában tart, a belső erőforrások és kapacitások megtalálása és az erre épülő gazdasági fejlődés egyelőre nem indult el. Mindkét település erőforrásként tekint a helyi kulturális örökségre, a kultúra gazdaság eltérő módjaira építve, amelynek egy fontos eleme, - de mindkét település esetében ez még egy következő lépése a folyamatnak - egy markáns helyi imázs és identitás kialakítása. Esettanulmányaink azt jelzik, hogy bár a két kis hajdúváros épít a helyi kulturális erőforrásokra és megindultak a helyi kezdeményezések a turizmus és közösségfejlesztésre valamint a települések identitásának megújítására, az erős általános folklór alapú vidék imázs és a helyi hagyományok gazdagságának és sokszínűségének megjelenítési igénye eltérő intenzitással és formában, de mindkét település esetében egyfajta gátló tényezőként jelenik meg a helyi identitás markáns kifejezésében és ezen keresztül a helyi imázs megalkotásában. A markáns imázs azért lényeges, mert az alternatív gazdasági erőforrások megtalálásában meghatározó, hogy

egy adott település mit képes közvetíteni magáról a külső szereplők vagy a helyi társadalom felé. Másképpen megfogalmazva hogyan képes megjeleníteni azt, hogy érdemes az adott településen élni vagy oda ellátogatni. Tovább lépve pedig a markáns identitás és imázs (mutasson akár befelé vagy kifelé) a fejlesztési forrásokért folytatott versenyben is központi jelentőségű, hisz ezen keresztül képes egy település és annak lokális közössége az igényeit és kapacitásait artikulálni. Az pedig nem kérdés, hogy a kulturális alapú közösségfejlesztéshez, a turisztikai vonzerőnöveléshez és a kultúra gazdaság mindenféle formájának megvalósításához is szükség van fejlesztési forrásokra.

Irodalom

- Bajmócy Péter (2002): A „vidéki“ szuburbanizáció Magyarországon, Pécs példáján. *Tér és Társadalom*, Vol. 14. No. 2–3. 323-330.
- Baker, Sally – B.J. Brown (2008): Habitus and homeland: educational aspirations, family life and culture in autobiographical narratives of educational experience in rural Wales. *Sociologia Ruralis*, Vol 48. No. 1. 57-72.
- Bell, David (2006): Variations on the rural idyll. In: P. Cloke – T. Marsden – P. Mooney (eds.) *Handbook of rural studies*. London: Sage. 149-160.
- Boyle, Paul – Keith Halfacree (eds.) (1998) *Migration in rural areas: theories and issues*. Chichester: Wiley.
- Caftanzoglou, Roxane – Helen Kovani (1997): Cultural identities and integration in rural Greece. *Sociologia Ruralis*, Vol. 37. No. 2. 240-254.
- Cloke, Paul – Mark Goodwin – Paul Milbourne (1998): Inside looking out, outside looking in. Different experiences of cultural competence in rural lifestyles. In: Boyle, P. – K. Halfacree (eds.) *Migration in rural areas: theories and issues*. Chichester: Wiley. 134-150.
- Cloke, Paul – Martin Phillips – Nigel Thrift (1998): Class, colonisation and lifestyle strategies in Gower. In: Boyle, P. – K. Halfacree (eds.) *Migration in rural areas: theories and issues*. Chichester: Wiley 166-185.
- Csapák Aelx (2007): Az átalakuló Nagykovácsi. *Tér és társadalom*, 2. 109-116.
- Csurgó Bernadett (2013): Vidéken lakni és vidéken élni. A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására: a város környéki vidék. Budapest: MTA TK Szociológia Intézet - Argumentum.
- Csurgó Bernadett (2014): A vidék nosztalgiaja. Kulturális örökség, turizmus- és közösség-szervezés három észak-alföldi kistérségben. *SOCIO.HU* 2014/2. 1-20.
- Csurgó, Bernadett – Imre Kovách – Eva Kucerova (2008): Knowledge, power and sustainability in contemporary rural Europe. *Sociologia Ruralis*, Vol. 48. No. 3. 292-312.
- DuPuis, E. Melanie (2006): Landscapes of desires? In: Cloke, P. J. – T. Marsden – P. H. Mooney (eds.) *Handbook of rural studies*. London: Sage. 124-132.
- Goverde, Henri – Henk de Haan (2002): The politics of rural development. In: K. Halfacree – I. Kovách – R. Woodward (eds.) *Leadership and local power in European rural development*. Aldershot: Ashgate. 33-59.

- Gyáni Gábor (2008): Identitás, emlékezés, lokalitás, 2000 Irodalmi és társadalmi havi lap. 2008/6. <http://ketezer.hu/2008/06/identitas-emlekezes-lokalitas/> (letöltve 2014. május 15.)
- Hajdúdorog város honlapja (<http://www.hajdudorog.hu/avaros/elhelyezkedes>) Utolsó letöltés ideje: 2014.07.17.
- Hajdúhadház város honlapja (<http://www.hajduhadhaz.hu/a-varosrol/28-2/>) Utolsó letöltés ideje: 2014.07.17.
- Halfacree, Keith (2006): Ruralspace: constructing a three-foldarchitecture. In: Cloke, P. – T. Marsden – P. Mooney (eds.) Handbook of ruralstudies. London: 44-62.
- Hardi Tamás (2002): Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén. Tér és társadalom, 3. 57-84.
- Jetzkowitz, Jens – Jörg Schneider – Stefan Brunzel (2007): Suburbanisation, mobility and the 'good life inthe country': a lifestyleapproachtothesociology of urbansprawlinGermany. SociologiaRuralis, Vol. 47. No. 2. 148-171.
- Kelemen Eszter–Megyesi Boldizsár–Nagy Kalamász Ildikó (2007): A tudásinterakció szerepe a vidéki térségek fenntartható fejlődésében In: Kovách Imre (szerk.): Vidékiek és városiak. Budapest, L'Harmattan–MTA-PTI, 121–136. o.
- Kovách Imre (2007): A múlt és jelen vidékképe. Bevezetés. In: Kovách I. (szerk.) Vidék- és falukép a változó időben. Budapest: Argumentum. 7-11.
- Lowe, Philip – Jonathan Murdoch – Neil Ward (1995): Networks inruraldevelopment: beyondexogenous and endogenousmodels. In: van der Ploeg, J. D. – G. van Dijk (eds.) Beyondmodernization: theimpact of endogenousruraldevelopment. Assen: Van Dorcum. 87-106.
- Mormont, Marc (1987): Ruralnature and urbannatures. SociologiaRuralis, Vol. 27. No. 1. 3-20
- Murdoch, Jonathan (2000): Networks – a newparadigm of ruraldevelopment? Journal of RuralStudies, Vol. 16. No. 4. 407-419.
- Ploeg, Jan Douwe van der – HenkRenting (2000): Impact and potential: a comparativereview of European ruraldevelopmentpractices. SociologiaRuralis, Vol. 40. No. 4. 529-543.
- Ray, Christopher (1998): Culture, intellectualpower and territorialruraldevelopment. SociologiaRuralis, Vol. 38. No. 1. 3-21.
- Short, Brian (2006): Idyllicruralities. In: P. Cloke – T. Marsden – P. Mooney (eds.) Handbook of ruralstudies. London: Sage. 133-148.
- Szijártó Zsolt (2002): Turizmus és regionalizmus a Káli medencében. Egy kutatás tapasztalatai. In: Fejős Z. – Szijártó Zs. (szerk.) Egy tér alakváltozásai. Esettanulmányok a Káli medencéből. Budapest: Néprajzi Múzeum. 7-21.
- Tovey, Hilary (1998): Ruralactors, food and postmoderntransformation. In: Granberg, L. – I. Kovách (eds.) ActorsonthechangingEuropencountryside. Budapest: Institute forPolitical Science. HAS. 20-43.
- Tönnies, Ferdinand (1887, magyarul 1983): Közösség és társadalom. Budapest: Gondolat